

FILOCALIA

SAU

CULEGERE DIN SCRERILE
SFINȚILOR PĂRINȚI, CARE ARATĂ
CUM SE POATE OMUL CURĂȚI,
LUMINA ȘI DESĂVÎRSI

II

SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL

Traducere din grecește, introducere și note de
pr. prof. dr. DUMITRU STĂNILOAE

Membru al Academiei Române

BOTIURA HUMANITAS
www.humanitas.ro

HUMANITAS
BUCURESTI

SFÎNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL

Viața și scările Sfîntului Maxim Mărturisitorul	7
Cuvînt ascetic	21
Cele patru sute de capete despre dragoste	46
Cuvînt înainte către Elpidie	46
Întîia sută	47
A doua sută	58
A treia sută	74
A patra sută	90
Scoliile unui necunoscut	103
Cele două sute de capete despre cunoștința de Dumnezeu și iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu	108
Întîia sută	108
A doua sută	140
Întrebări și răspunsuri	173
Scurtă tîlciuire a rugăciunii Tatăl nostru	209

SFÎNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL

Imperatul Eracle I a venit la curte, încredințându-i slujba de im-secretar. Dar în cîndă după trei sau patru ani a părăsit postul și a înfăptuit mănăstirea Chrysopolis (azi, Scutari), de pe cîmpul opus al Constantinopolului. Mai tîrziu a călătorit mult. Pe la începutul anului 632 se găsea în Africa, împrietenit cu moșahul Sofronie, vîzitorul patriarch al Ierusalimului. Acestea începuse lupta împotriva noii ereticii monofizitice, ce și făcea apariția la orizont.

Patriarchul Sergheie din Constantinopol dăduse împăratului Eracle I să caute să cîstige pe monofizitii de la granița răsăriteană a Imperiului, pentru a se putea sprijini pe ei împotriva armenilor și perșilor. Împăratul trebuia să se facă pe baza unui compromis, care, lăsind pe al cărui plan problema celor două fiți în Hristos, obliga cele două partide să aduiță o singură lucrare în El. Dintre episcopii ortodocși fu cîstigat între această idee Cyrus din Phasis, care la 630 fu ridicat pe scaunul de patriarch al Alexandriei. La 633 se și încheie pactul format în acest sens între ortodocși și monofizitii.

Dar Sofronie sesiza cel dintîi periculul acestui compromis. El se întîntă patriarhului Cyrus și îi rugă frigenunchi să renunțe la publicarea pactului. Nereușind, se dusă la patriarchul Sergheie din Constantinopol, în care creștinu că cel puțin să nu se vorbească încă de o lucrare, nici de nouă în Iisus Hristos. Potrivit acestei invocări, Sergheie publică la 634 o epistolă spmoședă, înstă după care Sofronie ajunsese patriarch la Ierusalim. Sergheie se adresă papii Onoriu, cerindu-i să consemnează cu episcopala lui

SFÂNTULUI MAXIM MĂRTURISITORUL

Sfântul Maxim Mărturisitorul s-a născut la anul 580 în Constantinopol, dintr-o familie nobilă, și a avut parte de o educație aleasă. Pe la anul 610 împăratul Eraclie l-a chemat la curte, încredințîndu-i slujba de prim-secretar. Dar încă după trei sau patru ani a părăsit postul și a intrat în mînăstirea Chrysopolis (azi, Scutari), de pe țărmul opus al Constantinopolului. Mai tîrziu a călătorit mult. Pe la începutul anului 632 se găsea în Africa, împrietenit cu monahul Sofronie, viitorul patriarh al Ierusalimului. Acesta începuse lupta împotriva noii erezii monotelite, ce-și făcea apariția la orizont.

Patriarhul Serghie din Constantinopol dăduse împăratului Eraclie sfatul să caute să cîștige pe monofiziții de la granița răsăriteană a Imperiului, pentru a se putea sprijini pe ei împotriva amenintării perșilor. Împăcarea trebuia să se facă pe baza unui compromis, care, lăsînd pe al doilea plan problema celor două firii în Hristos, obliga cele două partide să admită o singură lucrare în El. Dintre episcopii ortodocși fu cîștigat pentru această idee Cyrus din Phasis, care la 630 fu ridicat pe scaunul de patriarch al Alexandriei. La 633 se și încheie pactul format în acest sens între ortodocși și monofiziți.

Dar Sofronie sesiza cel dintîi pericolul acestui compromis. El se prezenta patriarhului Cyrus și-l rugă în genunchi să renunțe la publicarea pactului. Nereușind, se duse la patriarhul Serghie din Constantinopol, de la care obținu ca cel puțin să nu se vorbească nici de o lucrare, nici de două în Iisus Hristos. Potrivit acestei învoielii, Serghie publică la 634 o epistolă sinodală. Îndată după aceasta Sofronie ajunse patriarch la Ierusalim. Serghie se adresă papei Onoriu, cerîndu-i să consimtă cu epistola lui

sinodală și cu trecerea sub tăcere a chestiunii de este o lucrare sau două în Iisus Hristos. Papa se declară de acord cu Sergheie, admitînd însă că în Iisus Hristos este o singură voință.¹

Înădăt își publică însă și Sofronie epistola sa sinodală (634), în care, în fond, face distincție clară între cele două lucrări în Hristos, fără să spună apriat că sînt două. În următorii patru ani a domnit o relativă liniște. Frămîntările încep cu putere abia la 638, cînd împăratul Eraclie publică aşa-numita Ecthesis, prin care, poruncind de asemenea tăcere asupra chestiunii de este o lucrare sau două în Hristos, dispune ca toți să mărturisească o singură voință în El.

În lupta pe care aderenții dreptei credințe o pornesc acum împotriva acestui decret împărătesc se angajează cu toată puterea și Maxim. Ba întrucît patriarchul Sofronie moare tocmai în anul în care apare Ectesis, Maxim devine conducătorul acestei lupte. Între 642 și 645 el dezvoltă în Africa o activitate intensă pentru întărirea episcopilor de acolo împotriva erziei. „El este sufletul mișcării care pornește din Africa pentru păstrarea curată a credinței.“² În iulie 645 poartă la Cartagina o mare dispută cu Pyrrhus, fostul patriarch monotelit al Constantinopolului, în prezența a numerosi episcopi. În același timp ia parte la mai multe sinoade în Africa, convocate la îndemnul lui pentru osîndirea monotelitismului. La finele anului 646 e la Roma, unde rămîne pînă la 649, determinîndu-l pe papa Martin să convoace sinodul din Lateran, prin care de asemenea se condamnă monotelitismul.

La 648 împăratul Constans II (641–668) dăduse un nou decret, prin care oprea sub grea pedeapsă de a se mai discuta dacă în Hristos este una ori două lucrări și voințe (*typos*). Maxim și papa Martin au fost primele victime ale acestei dispoziții. La 653 Maxim este arestat și adus la Constantinopol, unde, fiind condamnat, la 655 e exilat la Bizija, în Tracia. O nouă audiere încă în același an, la Bizija, are ca urmare trimiterea lui în Perberis. La 662 fu adus din nou, cu Atanasie, apocrisiarul roman, și cu un alt Atanasie, ucenic al său, la Constantinopol, pentru o audiere. Întrucît nu voiau să tacă asupra chestiunii de este în Hristos una sau două lucrări și

¹⁾ Vezi Dr. Heinrich Straubinger, *Die Christologie des Maximus Confessor*, Bonn, 1906, p. 7. ²⁾ Straubinger, *op. cit.*, p. 8.

voiinte, li se tăiaără în fata mulțimii limba din rădăcină și mîna dreaptă, ca să nu mai poată comunica adevărul nici cu graiul, nici în scris. Astfel se adeveri din nou că fiecare părticică din dogmele Bisericii s-a impus prin sîngele celor ce-au fost gata să-și dea viața pentru mărturisirea ei, fiind o chestiune de viață, nu o simplă speculație teoretică. Cei trei fură trimiși apoi, într-un al treilea exil, în țara lazilor, pe coasta răsăriteană a Mării Negre, unde Maxim, rămas simplu monah pînă la sfîrșitul vieții, trecu în același an, în ziua de 13 august, la Domnul, în urma chinurilor suferite, la vîrsta venerabilă de 82 de ani.³⁾

Scriterile Sfîntului Maxim și ordinea lor. Ordinea cronologică a scriterilor Sfîntului Maxim aproape că n-a format un obiect pentru cercetătorii vieții lui pînă la Hans Urs von Balthasar, care a stabilit cu oarecare aproximativ datele la care au fost alcătuite unele dintre ele, în studiul său *Die „gnostischen Centurien“ des Maximus Confessor* (Herder, Freiburg im Breisgau, 1941, pp. 149–156).

1. Una dintre cele mai timpurii scriteri ale Sfîntului Maxim este *Cuvîntul ascetic*.⁴⁾ 2. Acesteia îi urmează imediat *Cele patru sute de capete despre dragoste*, adresate amîndouă aceluiași Elpidie⁵⁾. Cea dintîi este o pledoarie scurtă

³⁾ Pentru această scurtă notă biografică am folosit: V. Grumel, *Maxime de Chrysopolis ou Maxime le Confesseur*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome X, première partie, pp. 448–459; același, *Notes d'histoire et de chronologie sur la vie de Saint Maxime le Confesseur*, în „Échos d'Orient“, 26 (1926), pp. 24–32; R. Devreeese, *La vie de St. Maxime le Confesseur et ses recensions*, în „Analecta Bollandiana“, 1923, pp. 5–49; același, *Le texte grec de l'Hypomnesticon de Théodore Spoudée*, în „Analecta Bollandiana“, 53 (1935), pp. 49–80; Dr. Heinrich Straubinger, *Die Christologie des Maximus Confessor*, Bonn, 1906; Hans Urs von Balthasar, *Die kosmische Liturgie*, Herder, Freiburg im Breisgau, 1941; P. Peitz, *Martin I und Maximus Confessor. Beiträge zur Geschichte des Monothelitenstreites in den Jahren 645–648*, în „Historisches Jahrbuch“, 38 (1917), pp. 213–236, 429–458; V. Grumel, *Recherches sur l'histoire du monothélisme*, în „Échos d'Orient“, 29 (1929), p. 31 §. u.; R. Devreeese, *La fin inédite d'une lettre de Saint Maxime: un baptême forcé des Juifs et des Samaritains à Chartage en 632*, în „Revue des Sciences Religieuses“, 1937, pp. 25–35. În special prin lucrările lui Gramel și Devreeese a fost depășită lucrarea lui E. Montmasson, *Chronologie de la vie de Saint Maxime le Confesseur*, în „Échos d'Orient“, 13 (1910), pp. 145–154. Am mai consultat O. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, vol. V, Herder, Freiburg im Breisgau, pp. 28–36. ⁴⁾ În P. G. 90, 912A–957A, cu titlul *Liber asceticus*. Este prima în acest volum (pp. 21–45). ⁵⁾ În P. G. 90, 959A–1080D,

și simplă pentru nevoințele ascetice, scrisă ca pentru niște începători. Felul simplu în care e scrisă nici nu ne lasă să bănuim măcar pe adîncul gînditor și sistematizator din scrierile de mai tîrziu. Iar *Capetele despre dragoste* sănt, după cum mărturisește însuși Sfîntul Maxim în introducere, exercepte din scrierile Părintilor anteriori, stilizate și ordonate personal. De aceea P. Viller a greșit cînd l-a judecat pe Sfîntul Maxim numai pe baza unor texte scoase din aceste capete, declarîndu-l lipsit de originalitate.⁶ Ele de fapt trădează o anumită dependență verbală de Evagrie Ponticul, dar nu după ele trebuie judecat Sfîntul Maxim. De altfel chiar și în acestea, dincolo de apropierile verbale, se relevă liniile unei concepții de marcă personală.⁷ Tot din acest timp datează, după Hans Urs von Balthasar, 3. *Întrebări și răspunsuri*⁸ și 4. *Tîlcuirea Psalmului LIX*⁹, întrucît nici în ele nu se observă nici o urmă din disputele christologice.

5. Hans Urs von Balthasar consideră *Cele 100 de capete gnostice*, editate de Epifanovici în *Materiale la viața și operele lui Maxim Mărturisitorul* (Kiev, 1917, pp. 33–36) după un manuscris de la Moscova, chiar mai vechi decât

---

cu titlul *Capita de charitate*, și în *Filocalia greacă*, vol. I, ed. a II-a, pp. 201–232. Este a doua în acest volum (pp. 46–107). O traducere germană a lui *Liber asceticus* a dat Garbas (Breslau, 1925). Eu n-am avut-o la îndemînă. De asemenea, nu mi-a parvenit nici traducerea franceză: *Centuries sur la charité*. Introd. et trad. de I. Pegon, in 12°, Éditions du Cerf, Paris, 1945, 175 pp. ⁶⁾ P. Viller, *Aux sources de la spiritualité de S. Maxime*, în „Revue d'Ascèse et de Mystique”, 1930, pp. 136–184, 239–268, 331–336. La fel susține J. Hausherr S. I. în articolul *Ignorance infinie*, din „Orientalia Christiana Periodica”, 1936, p. 357 §. u., că Sfîntul Maxim e cu totul tributar lui Evagrie, socotind, ca și acela (și ca Origen), că mintea nu trebuie să iasă din sine ca să cunoască pe Dumnezeu, cum susține Dionisie Areopagitul, după care Dumnezeu e mai presus de minte și de legile de înțelegere, aflîndu-se în tenebrele unui extaz supramintal, ale unei necunoașteri ce e în afară de orice cugetare. După J. Hausherr S. I., la baza scrisului Sfîntului Maxim ar sta pe toată linia imanentismul și naturalismul mintal și rațional ale lui Evagrie. Din Dionisie Areopagitul nu are decât adaosuri verbale, neasimilate în fondul cugetării lui. Dar Hans Urs von Balthasar a evidențiat în *Die kosmische Liturgie* sinteza originală pe care a făcut-o Sfîntul Maxim între Evagrie și Dionisie Areopagitul. ⁷⁾ Așa declară, de pildă, Hans Urs von Balthasar în *Die „gnostischen Centurien“ des Maximus Confessor*, p. 1, nota 3. ⁸⁾ În p. G. 90, 785C–856B, cu titlul *Quaestiones, interrogations et responsiones*. Este a patra în acest volum (pp. 173–208). ⁹⁾ În p. G. 90, 856D–872B, cu titlul *Expositio in Psalmum LIX*.